

Hadis Dindir-6

Nureddin Yıldız'ın "Hadislerle Diriliş" (131.) dersidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in yirmi üç yıllık nübüvvet dönemi boyunca söylediği ve bize ulaştırılan bütün sözlerine *hadis*, çatı adlandırmasıyla *sünnet* deniyor.

Hadisin (sünnet) din olduğunu söylerken de olmayan bir gücü meydana çıkarmak için bunu iddia ediyor değiliz. Kelime-i tevhidi söyleyerek iman etmiş, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığını ve Muhammed aleyhisselamın da onun peygamberi olduğunu ikrar eden kişi nasıl ikili bir yapıdan tek iman meydana getiriyor ve sadece Allah'ın kulu olduğumuzu vurgulamak için Allah'ın Resûlü'nün de onun peygamberi olduğunu belirtiyorsak, Resûlullah'ın Allah'ın resûlü olduğunu vurgulamadıkça da Allah'ın birliğini ifadenin manasız kalacağını biliriz.

Tevhidi söylemek, kelime-i tevhidi söylemek, ancak "Muhammed, Allah'ın elçisidir" demekle mümkündür. Sırf "Muhammedun Resûlullah" (Muhammed, Allah'ın elçisidir) demediği için milyonlarca insan kâfir sayılmaktadır. Allah'ın birliğini kabul eden pek çok Yahudi ve Hıristiyan, bir olan Allah'a inanmaktadırlar ama "Muhammedun Resûlullah" kısmı söylenmeksizin bu inanma işe yaramaz.

Aslında iman edilen Allah olmakla beraber "Muhammedun Resûlullah" ilavesi olmayınca o imanın içi dolmamaktadır. Kelime-i tevhidin içini doldurmak sadece ikinci kısım yani "Muhammed, Allah'ın elçisidir" demekle mümkün hâle gelir.

Buradan benzeterek anlaşılabilir ki kitabımız Kur'an, bizim iman ettiğimiz tek kitabımızdır fakat onu yaşama kılavuzumuz hadis-i şerifler yani sünnettir. Hadisler bunun için din olarak telakki edilecek, o ciddiyette anlaşılacaktır. Yoksa 'tarihî sözler' düzeyinde algılanarak kültürel değer olmaktan ileri götürülmemeleri mümkün değildir. Bu düzeyde algılanabilecek olan, siret-i nebidir. Resûlullah aleyhisselamın doğumundan vefatına kadar geçmiş hayatını anlatan bilgi dalına denilen bu adlandırma, tarih boyutu da olması itibarıyla hadis-i şeriflerin Müslümanlar nezdinde işgal ettiği tartışılmazlık ve kıymet seviyesinde sayılmaz. Yine de kılavuz niteliğinin olması ayrı tutulmakla beraber, siret-i nebinin din anlamına geldiği de söylenemez. 'Din değildir' demek o şeyden ibadet çıkarılamayacağı manasına gelir.

Peygamber aleyhissalatu vesselam Efendimiz, nübüvvet vazifesini yüklenmeden önceleri Hira dağına gider ve oradaki bir mağarada tefekkürle vakit geçirirdi. Yaşı otuz beşi geçmiş bir mümin, dağ başına giderek tefekkürle meşgul olmayı denemez ya da kendine böyle bir iş ihdas etmez; Resûlullah aleyhisselam Efendimiz hakkındaki siret bilgileri arasında bunun da bulunması bütün müminlerin yapacağı anlamına gelmeyeceğinden. Bu durum Resûlullah'ın hususî hayatına mahsus bir ayrıntıdır ve bütün müminlerin ibadet hayatına şekil verecek kapsayıcılık özelliği göstermez.

Hadisler ile siret bilgisi arasında böyle bir fark vardır. Hadis kitapları siret kitapları değildir. Hadisin din oluşu, dinin ancak kaynaklarımızdan öğrenilebileceği zorunluluğunu da beraberinde getirir. Siret bilgisi, Allah'ın bize, cennete girmemiz için şart koştuğu ve Müslümanca yaşamayı anlatan bilgileri sunan hadis kitaplarımızla eş değerde olmadıkları gibi aynı fonksiyonda da değildirler. Hadislerin bize ulaşmaları açısından, Resûlullah aleyhisselamdan ashab-ı kirama nakledilerek ümmete mal oldukları günden günümüze kadar yaşanan serüvende, din anlamına gelecekleri üç noktaya işaret edilmelidir. Bu üç nokta anlaşılırsa hadislerin din anlamına geldiği tespitine itimadımız da artacaktır.

1- Hadisler tarih ilmiyle meşgul olan tarihçilerin derleyerek önümüze getirdiği ve ardından kitaplara aktarılmış bilgiler değildir. Hatta açıkça ifade edebilmek için altını çizerek belirtilmelidir ki hadis kitaplarımız, 'İslam âlimi' diye adlandırılacak mesela müçtehitlerimizin dahi eserleri değildir;

ümme-i Muhammed'in asırlar boyu sürmüş birikimiyle onaylanmış, tamamen hadis ilmi uzmanı olduğu ispatlanmış, özellikle hadis âlimi olan kişilerin eserleridir.

Bu hususun vurgulanması hadis âlimi olmayanların zayıf mertebede görülebileceği ya da kıymetsizlikleri manasına elbette gelmez. Sözelimi Ebu Hanife -rahmetullahi aleyh- hadis âlimi olarak bilinse de bilinmese de imam-ı azam (en büyük imam) payesine sahiptir ve bütün ilimler zihninde şekillenmişse de uzmanlık alanı hadis olmamıştır. Bizim bugün 'hadis kitabı' olarak ele aldığımız, Buharî'den İbni Mace vesairesine kadar bütün eserler hadis âlimi olduğu binlerce uzman tarafından tescil edilmiş ve kabul görmüş kişilerin gayretlerinin mahsulleridir.

Vurguladığımız bu ayrıntının nasıl bir önemi vardır?

Bunu bir örnekle açıklayacak olsak şöyle söyleyebiliriz: Hastaneye gidecek olsak kalp ritmimizdeki bozukluğu bir dâhiliyeciye, pratisyen doktora, göz uzmanına hatta hemşireye dahi gösterebilirdik. Nasıl olsa ritim bozukluğunu gösteren sonuçlar bir teknik cihaz yardımıyla okunarak sonuca ulaşılacaktır ki bunu bir hemşireler dahi anlayabilir. Dolayısıyla farklı branşların uzmanı doktorlar bu hastalığın tespitini sonuç raporları üzerinden okuyabilir ve ilaç tavsiyesini de mümkün mertebe verebilir. Buradan edineceğimiz bilginin tam manasıyla yanlış olduğu söylenemez. Zira sözelimi kulak-burun-boğaz uzmanı bir hekim de vücudun başka yerlerindeki bir arızayı anlayabilecek kadar işine hâkimdir.

Fakat bütün bunlar bir kardiyoloğun "sende ritim bozukluğu var" demesi kadar tesirli ve ehil değildir. Onun kaşesini bastığı bir rapor artık 'uzman bilgisi' seviyesinde anlaşılır. İlaç veren devlet de ritim bozukluğunu giderecek ilacı verdiğiğinde, şayet kalp uzmanının imzasıyla istenirse ilacın bedelini öder. Dâhiliye uzmanı da tespiti doğru yapıyor olsa onun imzası bu konuda ilacın ödenebileceği derecede muteber kabul edilmez çünkü hastalığı tespit ve ilacı tavsiye eden, o konunun uzmanı değildir.

Bu izahattan anlaşılabilir ki herhangi bir hadis hakkında mesela Buharî'nin eserinde zikredildiğinin söylenmesi, örneğini verdiğimiz gibi, kardiyoloji uzmanının kalp ile ilgili tespitine itimadımıza benzer. Her ne kadar biz bir hemşirenin de söylemesiyle zaten belli olan durumu anlayacak idiysek de bununla tatmin olmayabilir, kardiyoloğa başvurabiliriz. Tersten bakıldığında da hadis ilmi haricinde kalan ilimler için aynı kriter geçerlidir; esasen bir fakih olarak değerlendirilen isimlerden olmayan Buharî'nin, Ebu Hanife'nin içtihadına zıt bir içtihat ile meydana çıkması durumunda onu her şart ve durumda tercih etmiyoruz, böyle bir karşılaşmada Ebu Hanife'nin fakih olma (ve Buharî'nin olmama) sıfatını göz önünde bulunduruyoruz. Fakat diğer yandan mesela İmam Şafîî, çift daldan ilerlemiş bir isim olması hasebiyle hem hadis hem fıkıh alanında söz söylemiştir.

İlimde uzmanlaşmayı böylece başarmış, dünyada henüz üniversiteler kurulmadan bin sene önce uygulayarak ispat etmiş bir ümmetin mensuplarıyız. Bize böyle ihtişamlı bir mirası bırakan âlimlerimiz ile iftihar ediyoruz.

*

2- Hadis kitapları Mekke ve Medine'de yazılmış eserler değildir. "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'de on üç, Medine'de on sene yaşamış ve konuşmuştur, dolayısıyla sözlerinin toplandığı eserler Mekke ve Medine'de yazılmıştır" doğrultusunda bir anlayış genel itibarla doğru değildir. Medine'de yazılmış ve yalnızca oradaki çalışmaların mahsulü olan bir hadis kitabı yoktur. Hadis literatürüne göre yedinci sırada yer alan Ahmed bin Hanbel'in *Muvatta'*sı Medine-i Münevvere'de yazılmış tek hadis kitabıdır.

Hadis külliyyatı, ümmet-i Muhammed'in ezanının okunduğu şehirlerin tamamının mahsulüdür.

Tâbiîn ve sonrasındaki nesiller boyunca Müslümanlar çocuklarını âlimlerin dizi dibine oturtuyorlardı. Bir zamanlar İmam Malik'in annesinin oğlunu dizi dibine oturttuğu kişi İbni Ömer'in talebesiydi. İmam

Ahmed, hadisleri Medine’de okuyor ve okutuyordu. Buharî, Özbekistan’ın Buhara’sının çocuğuydu. Sananî Yemenliydi. İbni Asakir Şam’ın evladiydı. İslam toprakları Kur’an ve hadis ile kaynıyordu ve kaynamanın ürünü olarak Medine’de, Buhara’da, Mağrip’te, o günkü İran’da meyveler çıkıyordu. Ümmetimiz ezan okunan her yerde Resûlullah’ın konuştuğu bir atmosfer içindeydi ve onun hatırası binlerce eserle yaşatılmaya çalışılıyordu.

Aslen Mekke ile Medine’de yaşayan ve sözlerini orada konuşan Resûlullah aleyhisselamın sözlerinin İran’dan Yemen’e, Irak’tan Özbekistan’a kadar farklı coğrafyalarda kaydedilmiş olması övünülecek mi yoksa endişe edilecek bir durum mudur? Eğer Medine’de kaleme alınan *Muvatta* eserinde İmam Malik’in “Resûlullah buyurdu ki” diye naklettiği bir cümle ile başka bir yerde kaleme alınan aynı cümle çelişse ve birbirinden zıt yönde günümüze aktarılsaydı burada bir endişeye makul bakılabilirdi. Arada hiçbir anlık bağlantı ve iletişimin bulunmaması ama buna karşın bilgilerin birbiriyle çelişmeyen doğrultuda şekillenmesi, birçok farklı kanaldan aynı bilginin yayılmakta olduğunun ispatıdır.

O zamanlar Bağdat’ta yazılmış bir kitabı Sana’da yaşayan bir başka kitap müellifinin görmesi mümkün değildi. Özel bir casusluk ve bilgi hırsızlığı ile bu koordinasyon sağlansa bile müelliflerin doğum ve ölüm tarihleri birbirini tutmayacağından böyle bir kopyalama ihtimali de mümkün değildir. Ümmetimizin kullandığı, yüzde yüz kaynaktır, birbirini kullanmamışlar ve aralarında bir hırsızlık ilişkisi sürdürmemişlerdir. Kimin kimden, nerede ve nasıl duyduğu bilinmek suretiyle haberler aktarılmış ve eserler yazılmıştır.

Ümmetimizin âlimleri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin hadis mirasını tıpkı Kur’an mirasına gösterilende olduğu gibi canhıraş bir gayretle korumuş ve heyecanla çalışmışlardır. Bunun bütün İslam coğrafyasının bir mahsulü olup yalnızca Medine’ye ya da başka herhangi bir bölgeye ait tavır olmadığını vurguladık.

O devirlerde ‘şöhret’ ya da şimdinin zihniyetiyle tarif edecek olursak ‘akademik şöhret’ peşinde koşarak hadis ilmi kapsamında bilgi uydurmaya cüret edenler olmuşsa da âlimlerin bu ilmin bünyesine kazandırdıkları güçle hemen tepki görmüş, linç edilmişlerdir. Bu yolsuzluk sahipleri ulemamız tarafından “serseri, utanmaz, sahtekâr, Allah adına yalan söyleyen, Peygamber’i öldürmek isteyen, uydurukçu, fiskosçu” vb. sloganlaşmış kelimeler-ithamlar ile damgalanmışlar ve Peygamber aleyhisselamın ağzından mübarek bir cümlenin yanlış aktarılması veya yanlış bir cümle nakledilmesi ihtimali önünde set olunmuştur. Böyle bir uydurma teşebbüsü o zamanlarda hadis ilmi üzerinden mümkün olabileceği ve ‘piyasa’ burada döndüğü içindir ki sahte girişimler de hadisle uygulanmaya çalışılmıştır.

Hicretin 2-4. asırları arasında yaşanan dönemin mahsulü hadis kitaplarını bir dönem olarak ortadan kaldıracak olsaydık bugün Müslümanlığımız da mümkün olmazdı. Günümüzde yaşayan Müslümanlar olarak biz Resûlullah aleyhisselama bir zincirle bağlanıyoruz; on dört metrelik bir zincirin üçüncü metresini yok sayarsak ana kaynağa neyle ulaşabiliriz? İslam’a hayat tanımak istemeyen Yahudiler ve Hıristiyanlar böyle bir komikliği yapabilirler, onlara yakışır nitekim. Zira onların elindeki kitap, peygamberlerine kadar olan bağlantının canlı şekilde sağlanamadığı bir kopukluk yaşamıştır; aynı dertten bizde de bulunması için iki yüzyıldır uğraşmaktadırlar. Ancak Müslüman olduğunu söyleyen biri böyle bir tavrı nasıl sergileyebilir? Keban Barajı’ndan üretilen elektrik Bolu’daki bir trafoda arıza varsa bizim İstanbul’da şalterimizin açık veya kapalı olması bir anlam ifade eder mi?

Müslüman insan, Peygamberi ile bağlantısını kurduğu hadis zincirinin bir yerden kopmuş olmasından nasıl sevinç duyabilir? Bu gerçekliğe de mümin haysiyetine de sığacak bir tavır değildir.

Hadis kitaplarımızın bir ‘bitirme tezi’ veya ‘tarih çalışması’ olmak seviyesinden daha ileri ve ciddi noktada bilinip söz konusu eserlerin tamamıyla uzman kişiler tarafından ortaya konduklarının ayırında olunarak buna uygun davranılması için bu vurgularımıza dikkat edilmesi gerekmektedir.

3- Hadis külliyatı tamamen sivil bir çalışmadır; devlet gayretinin mahsulü değildir. Emevîler, Abbasîler, Selçuklular, Endülüslüler, Osmanlılar İslam'ın devlet temsiliyetini taşımışlar ancak hiçbir dönemde devletin bir hadis kitabı yazılması için emri olmamış, hadis kitabı herhangi bir şekilde devlet merciinin onayına sunulmamıştır. Halifenin onayı ile hadis kitabı oluşu tespit edilmiş tek kitabımız yoktur; ancak tam aksi görülmüştür. Mesela İmam Malik'in *Muvatta'sı* yazıldığı zaman halife eserin devlet onayıyla takdir edilmesini teklif etmiş, İmam Malik reddetmiştir. İmam Buharî *Sahih'ini* yazdığında Buhara valisinden onay almak bir kenara, onu kurul incelemesinden geçirme teklifine itiraz ettiğinden eseriyle beraber şehirden kovulmuş ve zaten sürgünde vefat etmiştir, çalışmasının sivil kalabilmesi uğruna.

Şayet bilimin yüzde yüz sivil (iktidarın inisiyatifi dışında) kalması yönünde bir kural getirilecek olsaydı buna elimizdeki binlerce hadis kitabı uymaktadır. Ahmed bin Hanbel'in devlet tarafından kırbaçlanıp işkenceye maruz bırakılma sebebi eserini müdahaleden uzak tutma arzusudur. Sultan II. Abdülhamid devrinde *Sahih-i Buharî* ve *Sahih-i Müslim* üzerinde çalışmalar padişahın yönlendirmesiyle yürütülmüşse de bu bizim bahsettiğimiz dâhilinde değildir, zaten yapılmış bir çalışmaya hizmettir.

Âlimler sivil dairede kalabilme pahasına kırbaçlanmış, zindanlarda ömür tüketmişlerdir. Dolayısıyla günümüze aktarılan bir alan olarak tamamen hür ve siyasî iradede bağımsız gelişen ilim, hadis ilmidir. Akıllı kıt kimselerin, Ebu Yusuf'un Harun Reşid'in yanında bir sekreter gibi durması ve yazdığı *Harac* eserinde bir iktidar etkisi bulunabileceğini söylemeleri belki akıl yoluyla iddia edilebilir; ancak hakikat böyle değildir. O, hocaları ve diğer hadis âlimlerinin iktidar ile paralel yürüyerek eser verme endişeleri olsa hırsızlık ve yol kesme gibi adi suçlarla zindana atılmış kişilerle yan yana geceleme zorunda kalacakları hapisanelere atılmazlar, kovuşturulmaz ve işkence görmezlerdi. Bu bedellere razı olmuşlar ama "şunu da görmeyiver..." türünden tavizlere asla müsamaha göstermemişlerdir.

Siyasî iktidarlar ve bilimsel komisyonlar-ekollerden etkilenmeksizin tarih kitapları yazılamamış fakat İslam âlimlerinin tarih eserleri, mesela Taberî'nin kitabı, böyle yazılabildiği için baskı görmüş ama tek satırını değiştirmeye yanaşmamıştır. Bu şeref ilim haysiyetine bağlılık ve hür irade ile şekillenmiş İslam ulemasının ve bütün ümmetimizindir.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ. وَصَلَّى اللّٰهُ وَسَلَّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.